

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Red v življenji in v smerti ljudi.

Naj natančniji in naj čudovitejši red vlada v našem življenji in v naši smerti. Ne to ne uno ni nikakor slep primerlej, temuč vse je po naj modrejšem načinu določeno in razmerjeno. Če se pregledajo različne leta, se vidi, da vedno primerno število ljudi vsake starosti umerje. Izmed 35 do 36 ljudi umerje vsako leto le eden. Nasproti se jih po enaki razmeri zmiraj več rodi kakor jih umerje, tako, da se smé na vsacih 10 umerlih 12 rojenih šteti.

Posebna modrost božja se kaže pa tudi v starosti ljudi, ki umerjejo. V prvih otročjih letih umerje na vsake 3 ali 4 rojene en otrok — v petem letu na vsacih 25 — v desetem letu na vsacih 100 eden, — v štirinajstem in petnajstem na vsacih 200 eden. Dvajseto leto je petnajstemu skoraj enako. Od 25. leta naprej se pa umerljivost spet množi. V 30. letu umerje na vsacih 60 eden, okolj 35. leta na vsacih 50 eden itd. Kako veličastno se razodeva tu modrost in dobrota božja, da ljudem v mladostnih letih nar bolj prizanaša! In vendar, kako razmerno jemlje Bog ljudi iz sveta! Če jih tisuč umerje, je med njimi povsod večidel enako število 20, 50, 60 in 80letnih. Včasih jih res po vojskah in kugah več pomerje — al tu je previdnost božja spet skerbela, da se v naslednjih letih prevelika umerljivost zmanjša, in da se pomanjkanje ljudi spet obilo namesti.

Tudi niso vsi letni časi človeškemu življenju enako nevarni. Nar bolj smertna kosa poje spomladi, in lep velki traven, ko se vse oživljati začne, je nevarniši ko sušec in mali traven. Kakor hitro pa o rožniku gorkota večja prihaja, se boleznj spet zmanjšajo. Poletje in jesen ste potem za zdravje boljše ko zima.

Število dni ali lét vsacega tudi naj bolj zaničevanega berača kakor vsacega kralja je tedaj v bukve božje zapisano. Naše samoljubje nas velikokrat zapeljuje, da menimo, ko se smert bliža, da Gospod neusmiljeno z nami ravna, ker nas ta zgodaj iz sveta kliče. Al naj si bo naša smert še tako rana, se zgodi vendar ravno o tistem času, ki je za nas in za višje namene božje naj pristojniši.

Pa znabiti meniš, dragi bravec, da imaš pri tem modrem redu pravico, da smeš kakošnega gotovega števila let pričakovati. Res je, da jih v 15. letu manj umerje, ko v 3. Al ko bi v kakošnem majhnem kraju vsako leto le 5 mladenčev umerlo, kdo te more zagotoviti, da ne boš ti prvi ali poslednji izmed njih? ali da, če 15. leto preživiš, ne bo smert v naslednjem letu po te prišla? Al bi nas ne imela ta okoljšina marveč priganjati, da svoj poklic v tistih letih spolnujemo, ki jih imamo naj berže še živeti? Saj ni gotovo, če ga boš v letih, ki so umerljivosti še bolj podveržene, le pričeti, ne rečem, spolniti mogel? — Še manj pa si nespametno ne obetaj dolgega življenja. Ravno v letih naj krepkejšega moštva — nek od 40. do 65. leta — je žetev smerti posebno velika ali obilna. Ravno ko prav vémo, kaj se pravi živeti, — ravno ko se nar bolj pripravljamo, veselo živeti, nas smert pobaše vsred naj modrejših sklepov, ki jih za dolgo in srečno življenje delamo.

Modro tedaj delaš, ako si vsaki dan pripravljen umreti! Zakaj tudi to je modra naprava božja, da na zemlji vsak dan okoli 30.000 ljudi umerje. Kako lahko je mogoče, da si tudi ti eden izmed teh trideset tisuč!

Zgodovinske reči.

3. Od Vipavske doline.

Kadar se od krajske strani čez pusto Hrušico pride in se zopet širji pogled očém odprè, tu se pokaže lepa dolina, kateri se pozna, da je že blizo italijanske dežele; svet je vès drugač obdelan, terte rastejo v verstah med njivami, stanovanja so drugač izdelane — vse zidane, strehe z opekami na nizko šego krite, zvoniki pri cerkvah večidel popolnoma iz kamna izdelani. Vendar meni tukaj ni toliko mar za zemljopisno, marveč za zgodovinsko stran.

Vipavska dolina je bila Rimcom dobro znana; zakaj poglavitna pot iz Italije proti donavski meji, od Akvileje čez Emono v Noriko in Panonijo, je tukaj memo peljala. To kažejo stari cestopisi, in ostanjki rimske ceste čez Hrušico.

Antoninov cestopis šteje kraje tako: Aquileja. XXXVI rimskih milj. — Fluvio frigidus XXII. — Longatico. XVIII. — Hemonia. Peutingerjeva tabla razločuje bolj natanko: Aquileja. XIV rim. milj. — Ponte Sontii XXII. — Fluvio Frigidus. XV. — in Alpe Julia. V. — Longatico. VI. — Nauporto. XII. — Emona.

Jeruzalemski cestopis kraje nekaj drugač imenuje: Aquileja. XI rim. milj. — Ad Undecimum. XII. — ad Fornulos, mutatio XII. — Castra, mutatio; inde sunt Alpes Juliae. IX. — Ad Pirum, summae Alpes. XII. — Mansio Longatico. VIII. — Mutatio ad Nonum. XIII. — Aemona.

Kteri so vsi ti imenovani kraji?

Aquileja je Oglej, in Emona je Ljubljana — to je gotovo. — Pons Sontii, to je „most čez Sočo“, je bil med Gradiško in Gorico pri Majnici, kjer se še nekaj ostanjkov od njega zna*). — Ad Undecimum, to je, pri enajstem miljskem kamnu“, je bližje Gradiški, kakor Schönleben misli, ali pa pri Palmi novi, kar Linhart in Muhar pišeta. Ad Fornulos po številu milj zadeva na Šempas ali Prebačino. — Ad Frigidum vsi pisatelji terdijo, da je reka Vipava; samo na katerem mestu, tega ne razloči nobeden, ali bližje vipavskemu tergu ali bližje Ajdovšini. Ako se primerja število milj od Akvileje do kraja „ad Frigidum“, to je 36 rimskih milj, in zopet po drugem cestopisu do mesta Castra, to je do 35 milj: se lahko spozna, da postaja pri Vipavi in pa mesto Castra močno vkupej zadevate. Castra, to je „stan vojakov“, terdijo pisatelji, da je Ajdovšina; ondi se še sedanje dni vidijo ostanjki ozidja in stolpov, najdejo kamni z napisi, rimski denarji in drugo staro orodje, vendar tudi na to stran potoka Hubla pri Šturii se zadevajo mnoge starine, kar spričuje, da je mesto obé strani potoka obsegalo. Lahko si je misliti, zakaj da so Rimljani ravno ondi terdno postajo za vojašino napravljali, od kodar so se soteske v Hrušici nar ložje zastavile**); ondi tudi cesta čez Hrušico ravno iz klancov in verhov na plano pride. Ondi tedaj blizo je tudi postaja „ad Frigidum“ iskati; pri vipavskem tergu bi ne bila tako lahko, ker je preveč v stran od stare ceste. Nekteri častiti gospodje, s kterimi sem v Vipavi govoril, so celó te misli, da voda Frigidus, to je, merzla reka, ni Vipava, temuč Hubel, kateri med Ajdovšino in Šturjo teče, in je res posebno merzel; dasiravno se Hubel Schoenlebnu in Valvazorju premajhen zdí; — morebiti menitev tista ni tako prazna, ker se tudi drugej majhne vode močno sloveče nahajajo, na pr. Timavus, ravno v primorji.

„In Alpe Julia“ nekteri sodijo Planino med

*) Mittheil. d. hist. Vereins f. Krain Jg. 1853. str. 4.

***) Glej Valvazor B. V. str. 243, zlasti Mittheil. d. hist. Vereins f. Krain Jg. 1853, str. 15.